

¹Роберт Ропрет

796.921:616-001:336.2(497.11)

²Драгана Јаначковић-Ђупић

Стручни чланак

¹Универзитет у Београду, Факултет спорта и физичког васпитања, Београд, Србија²ЈП Скијалишта Србије

ПОВРЕДЕ У СКИЈАЊУ И СНОУБОРДУ: ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА И БЕЗБЕДНОСТ НА СКИЈАЛИШТИМА У СРБИЈИ

Сажетак

Безбедност у скијању и сноуборду се може посматрати са три аспекта одговорности: држава која прописује законе (надлежна министарства), власници или организатори пружања услуга у скијању (ски центри, ски сервиси, ски школе, клубови) и сами скијаша и сноубордери. Предмет рада је анализа садржаја нормативних аката у Републици Србији која се односе на безбедност на скијалиштима. Утврђено је да постоји више законских докумената и правилника издатих од стране надлежних министарстава и да је област безбедности у значајној мери регулисана. Недостаци су у непотпуној примени постојећих прописа и недостатку подзаконских докумената. Није регулисана област изнајмљивања опреме у ски сервисима упркос великом броју повреда због коришћења неадекватне опреме. Систем евидентирања и анализе повреда није уређен у оквиру јединственог система, а постојећа евиденција повреда не обухвата податке значајне за анализу узрока повреда. Активности у циљу развоја стратегије безбедности се могу реализовати кроз мере: јавне политике, технологије и образовања.

Кључне речи: НОРМАТИВНА ДОКУМЕНТА / ПРЕВЕНЦИЈА / СТРАТЕГИЈА / БЕЗБЕДНОСТ / ОБРАЗОВАЊЕ

УВОД

Скијање је широко распрострањена спортска активност, са приближно 200 милиона учесника широм света. Најпознатије и најраспрострањеније форме су алпско и сноуборд (*snowboard*) скијање. Данашње скијање се, у обе наведене форме, практикује као рекреативно или такмичарско, на уређеним или на неуређеним (*offpiste*) скијашким стазама, а у најновије време и на уређеним снежним парковима (*snow park*). Скијање се у свим стручним и законским документима третира као спорт са повећеним ризиком од повређивања. На повређивање у скијању, према Илић, Ропрет, и Илић, (2010), утиче велики број спољашњих (пол, узраст, моторичке способности, вештине, иску-

ство, замор, психолошка стања, телесне карактеристике) и унутрашњих (опрема, снежна подлога, надморска висина, климатски фактори, средства транспорта, окружење других скијаша, задаци на полигонима, безбедносне мере организатора, методичке информације инструктора) фактора.

Током последњих 30 година број повреда у скијању се смањило за 50-70% у зависности од типа повреде (NSAA, 2013). У периоду пре 1970. године број повреда се кретао око 5 до 8 повреда на 1000 ски-дана. Током наредне декаде тај број се смањило на 3 до 6 на 1000 ски-дана. Од периода 1990 – 2000. година, број повреда стагнира у границама 2 до 3 на 1000 ски-дана (Koehle, Lloyd-Smith,

& Taunton, 2002). У анализи из 2010. године број повреда је износио 2,5 на 1000 ски-дана (NSAA, 2013). Смањен број повреда се може приписати, пре свега, напретку у технологији израде опреме за скијање и побољшању њених карактеристика, бољем уређењу ски стаза, коришћењем заштитне опреме а пре свега, предузимању опсежнијих мера за побољшање безбедности и сигурности свих учесника. И поред свега наведеног, број повреда са смртним исходом се не смањује и креће се 0,5 до 1,9 случајева на 1 милион ски-дана (Corra, Conci, Conforti, Sacco, & De Giorgi., 2004; Xiang, Stallones, & Smith, 2004). Подаци о броју, врсти и најчешћим факторима који су узрок повређивања указују на потребу измена и увођење нових стандарда у обучавању скијаша, али и у припреми и обезбеђењу стаза.

Осим генералног смањења броја повреда, дошло је и до промене у типу повреда, односно, број појединих повреда се повећао. Разлог за промене у типу и броју повреда је тај што нова опрема и боље стазе омогућавају брже, атрактивније и ризичније скијање. Падови након скокова, судари, излетања са стазе су све чешћи узроци повређивања. Најчешћа оправдање за брзу вожњу су алкохолисаност (37%), неодговорност скијаша (36%) и коришћења мобилних уређаја са ГПС технологијом која омогућава мерење брзине (25%). Посебан део у типологији повреда заузимају сноупаркови у којима се одвија скијање испуњено акробатским елементима чиме се репертоар фактора ризика додатно проширио.

Значајан број повреда (44%) је последица коришћења неадекватне опреме, најчешће лоше прилагођених везова. Разлог овоме је незнање као и недостатак стандардних процедура прилагођавања опреме, односно неуређена област изнајмљивања опреме.

Повредама су нарочито изложени млади. Млади до 17 година чине четвртину скијашке популације, а највећи број повреда доживљавају они узраста 18-24 године (Xiang at al., 2004). Разлози повређивања нису само њихове вештине и морфо-функционалне способности, већ и психолошки фактори. Од почетка пубертета до раних 20-тих, постоји временски јаз током којег, због сазревања центра когнитивне контроле који регулише ове импулсе, млади показују недовољну способност процене и регулисања узбуђења и ризичног понашања (Steinberg, 2004). Приликом

одлучивања да се спусте већом брзином, њихова моћ процене је „замагљена”, без могућности да прецизно процене ризике и последице. При томе, њихов фокус је на признању и доказивању предвршњацима, уместо на последицама.

Када су у питању одрасли, најчешће повреде су због лоше процене сопствених способности као и неадекватне физичке припремљености. Занемаривање појаве замора је чест фактор повређивања. Значај ових фактора је тешко доказати због тешко „мерљивих“ параметара. Увођење заштитне опреме допринело је смањењу повреда и њено коришћење је у већини земаља регулисано само у виду препорука. Поједине земље, региони, скијалишта и ски школе уводе ношење кациге као обавезу. *Nova Scotia*, покрајина у Канади, донела је законску одредбу о обавезном ношењу кациге и прописану казну од 250 *CND*. Једанаест скијалишта у САД које води компанија *Intrawest* као и поједине државе (*California, New Jersey*) донели су 2009. г. пропис о обавезном ношењу кациге. У Аустрији, законом је регулисана обавеза ношења кациге за децу до 15 година, али само у седам покрајина док је у две само препорука. Контрола и санкције за неиспуњавање ове обавезе нису предвиђене законом. Циљ закона је указивање на опасност и ризик за децу уколико не носе кацигу. Неиспуњење овог прописа може довести до проблема са осигурањем, које може одбити исплату уговорене премије за незгоду. Једна од водећих енглеских осигуравајућих организација (*Essential Travel*) уводи правило да нема исплате премије осигурања за повреде особа које нису носиле кацигу. У Италији поједина скијалишта условљавају ношење кациге само за децу.

Очигледно је да на повређивање, поред услова стазе и стања опреме, утичу и „лични фактори“ и да власници скијалишта и произвођачи опреме нису једини кривци за настанак узрока повређивања. Сами скијашама својим неодговорним понашањем представљају значајан фактор у оквиру наведених ризика. Сагледавањем наведених чинилаца повређивања, може се уочити се да постоје најмање три категорије субјеката одговорних за креирање и примену мера безбедности и сигурности на скијалиштима. То су пре свих сами скијашама и сноубордери; али и организатори пружања услуга у скијању (ски центри, ски сервиси, ски школе, клубови, школе, универзитете-

ти и туристичке организације) и држава која доноси законе и усваја правилнике (надлежна министарства). Сваки од наведених чинилаца морао би да има прописане обавезе и одговорности, чиме би се област безбедности скијаша и сноубордера регулисала на адекватан начин. Такође, потребно је да се, након дефинисања свих фактора ризика, створи јединствен систем праћења и анализе броја и типова повреда као и фактора који утичу на повређивање, чиме би били створени услови за дугорочно планирање и примену адекватних поступака превенције.

Мере безбедности и сигурности, поред правила струке, законских и подзаконских прописа и санкција, морају да обухвате и област образовања, информисања и промотивних акција којима би се деловало превентивно и развијала свест о значају безбедности и сигурности на скијалиштима.

У многим земљама постоје нормативна документа (закони, правилници) који регулишу правила понашања, мере превенције, безбедности и одговорности свих учесника у скијању (Аустрија, Француска, Италија, САД, Канада и др). Поједине земље, попут САД, путем разних организација, систематски прате број и узрок повреда.

У Републици Србији на снази су законска и подзаконска документа која обухватају област безбедности на скијалиштима. У том смислу Држава је у протеклих осам година направила значајне помаке. Значајан помак се уочава и у простору организације скијалишта у смислу повећане бриге за безбедност и сигурност корисника. Струковне организације (Скијашки савез, Удружења инструктора и тренера) у оквиру својих активности спроводе законску регулативу и међународна правила организације такмичења, али не организују никакве промотивне или едукативне акције у циљу побољшања безбедности.

И поред много тога учињеног, не постоји ни један званичан податак о безбедности скијалишта у Србији. На жалост, не постоји јединствен систем евидентирања повреда као и анализа врсте, степена и узрока повређивања. Организованим праћењем и анализирањем података у области повређивања био би омогућен увид у трендове повређивања, а тиме и у могуће мере којима се повреде могу предупредити. Развој националног информационог здравственог система требао би да омогући бржи и детаљнији увид у област повређивања. Осигуравајуће куће би могле

да учине много тога у простору експертизе повреда и сходно теоме политици производа (ски полисе) и исплаћених премија у осигураном случају.

Предмет рада је законска регулатива у области безбедности на скијалиштима у Србији. Циљ рада је да се анализом постојећих релевантних докумената утврде недостаци и предложи мере стратегије за унапређење безбедностим. У раду је примењен метод дескриптивне анализе садржаја докумената. Обрађена су нормативна документа Министарства (закони), документа сталешких организација (правилници) Скијашког савеза, Горске службе спасавања, ЈП Скијалишта Србије, наставни планови високошколских институција, документа судских вештачења судова Србији о повредама на скијању и правилници осигуравајућих друштава. Документа су груписана према општости, а потом анализирана поглавља о безбедности.

МЕРЕ БЕЗБЕДНОСТИ НА СКИЈАЛИШТИМА

У српском језику, појам безбедности и сигурности су синоними, с`том разликом да је појам сигурности шири од појма безбедности у погледу садржаја, односно он се односи на одсуство опасности. Појам сигурност у односу на предмет овог рада се односи на потребу да сваки скијаш-сноубордер поштује мере безбедности и да ни у ком погледу не наруши сопствени и туђи интегритет мера и правила која владају на скијалиштима.

Мере којима се регулише безбедност на скијалиштима могу се посматрати у три нивоа:

- личне мере - мере које предузима сваки скијаш за себе
- мере које предузима власник/организатор скијалишта (уређење скијалишта, одржавање, означавање, техничка организација и др.)
- мере које предузима држава (нормативна документа: Закони, правилници...)

Нормативна документа

Документа која садрже и регулишу област безбедности скијаша могу се разврстати на она законског нивоа (Закон о спорту, Закон о јавним скијалиштима), подзаконског нивоа (правилници Министарства омладине и спорта и Министарства регионалног развоја и туризма), као и стручно-апликативна докумен-

та (правилници Јавног предузећа «Скијалишта Србије», Скијашког савеза Србије, Горске службе спасавања, школа скијања, Међународне скијашке федерације). Овом сету примарних нормативних документата, треба додати документа судских вештачења као и она које се односе на регулисање правне норме и правних односа, као што је Закон о облигационим односима.

Закон о спорту регулише проблем безбедности учесника на спортским приредбама у смислу да организације морају имати успуњене услове безбедности, ангажовано одговорно лице, као и област казних одредби. Проблем безбедности у вези са скијањем, индиректно је обухваћен само кроз одредбе у вези са стручним радом, оспособљавањем и лиценцирањем стручњака у спорту. Полазећи од општости овог документа, детаљније одреднице у вези са скијашима и скијалиштима нису обрађене.

Закон о јавним скијалиштима прописује услове за уређење, одржавање и опремање јавног скијалишта, обележавање и постављање сигнализација, коришћење средстава превоза, безбедности и реда, подучавања, организација спортских приредби, као и друга питања која су од значаја за коришћење скијалишта. По питању безбедности прописане су обавезе организатора скијалишта у вези са:

1. Уређењем, обележавањем и одржавањем стаза.
2. Службама спасавања и прве помоћи.
3. Мерама безбедности и реда на скијалишту.

Наведени Закон је сличан законима који важе у већини европских земаља. Анализа овог у односу на слична документа европских земаља (Словенија, Француска, Италија, Аустрија) упућује на сличности и паневропску праксу у регулисања овог простора. Ипак, идентификују се одређени недостаци српског документа у разради правне доследности, и то пре свега у непостојању подзаконских докумената којима би се ближе регулисали наведени прописи.

Закон није обухватио уређење области услуга изнајмљивања скијашке опреме. Проблеми изнајмљивања, припреме и одржавања опреме у смислу безбедности и сигурног понашања скијаша су од великог значаја јер се избор и при-

према опреме (избор скија, подешавање везова), у највећој мери обавља у ски-сервисима. Највећи ризик је нестручност особља сервиса које не познаје методе и стандарде прилагођавања опреме. Квалитет и техничка исправност опреме, стандарди и протоколи, рад са клијентима, само су неке од мера које је потребно дефинисати стручно-апликативним документима.

Најчешћи узрок повреда, самим тим и угрожавања личне сигурости и безбедности на скијалишту представља скијање ван стаза (*freeride*). Ова област није довољно прецизно регулисана Законом као општима актом, сходно чему би посебним документом за свако од скијалишта било неопходно регулисати безбедносне мере, изазове и опасности. Како недостају посебна документа, то се у пракси законска норма не спроводе, а обавезе и одговорност скијаша и ски центра нису транспарентно и у потребној мери дефинисана.

Број редара је дефинисан на основу броја скијаша а не према простору који покривају.

Област осигурања скијаша није довољно транспарентно приказана, тако да скијаша не знају своје обавезе и права. Висина премије не одговара степену могуће угрожености сигурности скијаша, тако да у овој области постоји велики простор за напредовање у креирању безбедносног и сигурног окружења за скијање.

Законом није предвиђено постојање јединственог система праћења повреда на скијалиштима. Обавеза постојања медицинске помоћи која је у оквиру ЈП Скијалишта Србије решена активностима Горске служба спасавања и здравствених амбуланти, није у потребној мери повезана у јединствен систем извештавања на основу кога би се могло успоставити дефинисање етиологије и праћење повређивања. Свака од ове две организације евидентира повређене али извештаји, како вештачења показују, не садрже податке о стању опреме, услове стазе и остале податке који се могу сматрати значајним за анализу и безбедоносну стратегију, као и за доказивање кривице. Иако за овим информацијама постоји оправдано шире стручно интересовање, оне се користе само за интерну анализу ЈП Скијалишта Србије. Као пример информационо стручног функционисања система може да послужи организациони модел *National Electronic Injury Surveillance System* и *National Ski Area Association* које у САД, од 1980. године, делују као наци-

онални системи праћења и анализе повреда у скијању. На основу анализе прикупљених података предузимају се мере превенције које су усмерене, приоритетно према образовању корисника скијалишта.

Правилници Министарства омладине и спорта су подзаконска документа општег значаја којима се третирају проблеми безбедности у спорту. Министарство је донело следеће правилнике:

- Правилник о условима за обављање спортских делатности предвиђа опште услове, углавном за стадионе, сале и отворене објекте у природи (плаже). У погледу безбедности на скијалиштима не постоје нормативи.
- Правилник о коришћењу јавних спортских објеката и обављању спортских активности у јавним спортским објектима не предвиђа никакве нормативе за скијалишта.
- Правилник о стручном оспособљавању за обављање одређених стручних послова у спорту прописује оквир плана и програма стручног оспособљавања. Поред наведених општих и уже стручних области овим документом није предвиђено изучавање области безбедности. Остаје реализаторима курсева за оспособљавање инструктора и тренера скијања (најчешће високошколске установе) да у програму обраде ову област.

Правилници Министарства регионалног развоја и туризма са Министарством омладине и спорта који ближе прописују услове припреме и обезбеђења скијалишта, одговорна лица и санкције су:

- Правилник о начину и програму полагања испита за редара, стицања овлашћења за обављање послова редара на скијалишту и изгледу и начину издавања легитимације редара. Правилник прописује услове и поступке оспособљавања редара и њихова овлашћења као и минимум знања скијања на нивоу инструктора скијања. Критеријум је врло висок и у пракси се не може испунити. Параметри према којима треба да се руководе редари при процени брзине и сигурности скијања појединаца на стази су недефинисани и тешко мерљиви, што отежава њихов рад.

Очигледно да у овом сегменту постоји велики простор за развој и унапређење безбедности.

- Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и обележавања службе спасавања
- Правилник о знаковима на скијалишту
- Правилник о минималним техничким условима за уређење, обележавање и одржавање скијалишта

Предвиђени правилник о моторним санкама није усвојен иако је веома важан пошто су санке могући и у пракси евидентиран узрочник повређивања скијаша

Закон о жичарама је у припреми и његово доношење може значајно повећати безбедност на мањим, локалним скијалиштима где се техничкој исправности не поклања довољна пажња.

Правила Међународне скијашке федерације – FIS (Federation Internationale de Ski). Ова организација је прописала следећа документа:

- *Правила одговорности (Alpine Responsibility Code)* према којима се у циљу смањења ризика повређивања подразумева да ће: почетници узимати часове обуке од стране лиценцираних инструктора. У наставку, овај документ доноси безбедносне мере као што су: никада не скијати сам; одржавати и проверавати опрему; загревати се пре почетка скијања; скијати по означеним стазама; поштовати правила понашања; избегавати ризично понашање и окружење; користити адекватну опрему, укључујући кацигу; скијати на стазама које одговарају способностима и знању скијања; прекинути скијање у случају појаве замора
- *Правила понашања на скијашким стазама (10 правила)*, као препорука ФИС-а, уврштена су у Закон о јавним скијалиштима као обавеза скијаша. Чланом 55. Закона је наведено да сваки скијаш мора да: буде обзиран према другим скијашима; контролише брзину; поштује правила избора и промене смера кретања, обилажења, укључивања у стазу, заустављања на стази, пешачења на стази; поштује знакове; укаже помоћ унесрећеном; да се легитимише на захтев службеног лица; користи одговарајућу опрему и др.

Правилници Јавног предузећа Скијалишта Србије регулишу већи број послова и активности

у функцији ефикасне и безбедне организације скијалишта у Србији. У том погледу, ово Предузеће је донело правилнике о: коришћењу скијалишта; употреби специјалне механизације и реду на скијалишту; о понашању на скијалишту; правима и обавезама редара по Закону о јавним скијалиштима. Наведени правилници садрже мере које су већ предвиђене Законом о јавним скијалиштима, другим речима, анализа упућује да ова документа садрже постојеће нормативе и не прописују друге посебне мере безбедности.

Правилници Скијашког савеза Србије се директно не баве проблемом безбедности на скијалиштима. Ипак, анализа стручних докумената указује да се простор безбедности индиректно третира кроз правилнике и програме оспособљавања, лиценцирања и усавршавања инструктора и тренера скијања, као и Кодекс понашања. Сходно чињеници да је скијање физичка и спортска активност високог степена ризика, ипак се уочава да наставни планови и програ-

ми не обухватају у довољној мери област безбедности као ни упознавање са основним законским нормативима које би сваки инструктор и тренер требало да познају. Планови оспособљавања би требало да их упознају са законским и осталим документима а потом образују у области управљања ризицима (идентификација, анализа, процена, акције, евалуација), мерама и поступцима у функцији безбедности, принципима вођења групе, опасностима у природи и др. Увођење система лиценцирања школа скијања представља још једну меру којом је могуће утицати на школе скијања да посвете већу пажњу безбедности ученика.

Високошколске институције (Факултети спорта и физичког васпитања) у оквиру својих програма образују студенте у области техничке, методичке, организационе и безбедносне компетентности. Програмски садржаји који се односе на безбедносну компетентност изучавају се кроз теоријску и практичну наставу, са аспекта образовања и васпитања (Табела 1).

Табела 1. Образовни и васпитни аспекти програма предмета Теорија и методика скијања на факултету спорта и физичког васпитања у простору безбедности

Настава	Образовни аспект	Апликативни аспект
ТЕОРИЈСКА	Законска регулатива	Примена законских норми у организацији зимовања, путовања, практичној настави
	Ризици и управљање ризиком на снегу	Настава у окружењу ризика
	Мере безбедности и превенције	Превентивно и одговорно понашање на планини у зимским условима Физичка припрема за зимске активности у планини Организација превентивних лекарских прегледа
	Мере и поступци прве помоћи	Упознавање са начином рада службе Горске Службе Спасовања (ГСС); системи јављања и узбуђивања; приказ функционисања ГСС на терену
ТЕОРИЈСКА И ПРАКТИЧНА	Т Избор и прилагођавање опреме	Организација изнајмљивања скијашке опреме и провера исправности
	Е М Формирање и вођење наставних група и	Примена педагошких принципа и мера безбедности у раду са групама
	Е настава са ученицима с посебном бригом у наставном раду	Формирање група у односу на знање, способности и здравствени статус Избор сарадника и унификација Примена листе задатака- <i>checklist</i>
	Оријентација и сналажење у планини	Упознавање са географским, еколошким, културолошким и историјским карактеристикама локалне средине Упознавање са специфичностима датог скијалишта
ПРАКТИЧНА	Дневна организација рада и одмора	Организација дневног програма рада Систем рада лекара
	Мере безбедности на скијалишту Систем рада скијалишта	Упознавање са организацијом рада скијалишта у функцији веће безбедности

Мере које предузима власник/ организатор скијалишта

Према Закону о јавним скијалиштима Србије, скијашки центар се може организовати као јавно предузеће или привредно друштво. У Републици Србији, Јавно предузеће Скијалишта Србије су одговорна за три највећа поверена им скијалишта (Копаноник, Стара Планина, Златибор). Приведна друштва или општине управљају мањим, локалним скијалиштима (Златибор-Обудојевица, Тара-Мокра гора, Нова Варош, Голија-Одвраћеница и Голијска река, Сува планина-Бојанине воде, Бесна кобила, Дивчибаре, Књажевац, Црни врх, Мајданпек, Гоч-Добре воде и Врњачка бања). Закон о јавним скијалиштима се односи на све наведене субјекте. Пословне активности ових предузећа и друштава се, према Закону, реализују кроз изградњу, уређење и обезбеђење стаза, жичара, инфраструктурне мреже и објеката, сервисних објеката скијалишта, снежне и сервисне механизације, сервисних путева, сопствених енергетских објеката, приступних и евакуационих путева и паркинга на улазима у скијалиште, објеката за обављање делатности и др. Упкос обавеза на које их обавезује Закон, на скијалиштима којима управљају привредна друштва и општине, превдвиђене мере се не спроводе у потпуности (није организована ГСС, амбуланте, редарска служба и др). Ово отвара велики простор за побољшање безбедности на овим скијалиштима.

На скијалиштима под управом ЈП Скијалишта Србије мере безбедности које прописује Закон се примењују: видно су истакнуте информације о Правилима понашања на скијалиштима, раду ГСС, раду жичара, стању снега на стазама и временским приликама. Поменуте информације су објављене и на продајним местима ски карата, уласку на жичару, шалтерима ски школа као и на интернет страници ЈП Скијалишта Србије. Важне информације се објављују и путем разгласа на скијалиштима.

ЈП Скијалишта према поменутом Закону (чл 33, ст 7) обезбеђују да: „Куповином ски карте потрошач стиче право на обавезно осигурање од последица несрећног случаја, услугу службе спасавања, као и на здравствено збрињавање у случају повреде на скијалишту, уз обавезу позивања надлежне службе спасавања ради збрињавања повређеног”.

Ближа анализа једног броја вештачења упућује на недовољно ангажовање надзорних и

инспекцијских служби, као и њихово недовољно познавање и разумевање специфичне проблематике (П бр.2905/01, П бр.1275/07, П бр.913/10, П бр.1339/11, П бр.1340/11, П бр.195/13, П бр.12332/11). На основу искуства из судске праксе (7) највећи број тужби према ЈП Скијалишта се односи на повреде настале услед судара скијаша (2) и падова насталих при силаску са жичаре или на стази због лошег стања подлоге (5). Интересантне су тужбе у случају судара, када оштећени туже ЈП Скијалишта због неиспуњења обавезе редарске службе да превентивно онемогуће неконтролисано скијање узрочника судара. У случајевима судара, отежавајућа околност у раду редара је непостојање мерљивих и објективних показатеља брзине и сигурности скијања према којима би редари поступали. У случајевима падова због стања подлоге, јако је тешко накнадно утврдити (најчешће месецима или годинама након инцидента) каква је подлога била на месту повреде. У извештају ГСС овај податак се не бележи. Решење за наведене случајеве би било да интервенцију ГСС прати и редарска служба са записником о несрећи и пратећом фотографијом места.

ЈП скијалишта Србије на крају сезоне врше интерну анализу броја повреда на основу документације ГСС. Подаци служе за побољшање услова безбедности али се јавно не презентују.

ЈП Скијалишта раде на унапређењу безбедности спроводећи превентивне активности. Кроз споразум са регистрованим ски школама уведена је обавеза ношење кацига за децу до 12 година за време обуке скијања и сноуборда. За сву осталу децу, приликом куповине ски карте, ЈП Скијалишта Србије нуде бесплатно коришћење кациге. Непоштовање овог правила не предвиђа санкције, сходно чему се оно може сврстати у „препоруче“ ЈП Скијалишта Србије, али је уједно добар оквир за ширу активност у проширење ове мере на све кориснике скијалишта.

Личне мере

Мере које предузима сваки скијаш у циљу смањења ризика од повређивања или изазивања ситуације у којој друго лице може бити повређено, могу се разврстати на оне које се тичу опреме, вештине и знања. У делу опреме, сваки скијаш би требало да користи адекватну опрему (скије, ци-

пеле, везове) и да носи одећу одређених функционалних, сигурносних, термо и хидро-заштитних карактеристика, користи заштитну опрему са сертификатом стандарда безбедности (наочаре, кацига, заштита за зглоб шаке сноубордера, заштита за кичмени стуб *freestyle* скијаша).

У делу знања и вештина сваки од скијаша мора да:

- поседује знање о прилагођености опреме индивидуалним карактеристикама, као што су телесна маса, висина, снага и стил скијања. Стандарди за скије, штапове, ципеле и везове, са индивидуалним параметрима, могу се наћи у произвођачким спецификацијама, са упутством за употребу, представљени су оквирно и имају форму препоруке.
- свест о скијању у сфери личне сигурности (избор стазе, брзине и начина скијања се морају ускладити са знањем скијања, тренутним психофизичким способностима и стању замора, условима на стази – степену тежине стазе, стању снежне подлоге, окружењу других скијаша).
- прилагоди исхрану, не конзумира алкохол и психогене супстанце
- у случају учешћа или присуства некој повреди или ванредној ситуацији, обезбеди место повреде, обавести ГСС и поступи у складу са врстом повреде; на захтев надлежног лица да изјаву и своје податке
- никада не скија сам (изабрати одговарајуће друштво према знању скијања)
- пре доласка на скијање се физички припреми на додатне напоре које изискује скијање, као и на специфичне климатске услове.

Скијаш пре започињања, а и у току скијања, мора да се упозна са:

- садржајима скијалишта (рељеф, жичаре, тежина стаза, оријентири за сналажење у природном окружењу)
- временским условима и прогнозом (магла, падавине, ветар, јако сунчано зрачење)
- стањем стаза (висина снега, затворене стазе/ жичаре, радно време)
- упозорењима на лавине
- начином функционисања и узбуђивања Горске службе спасавања (телефон ГСС)
- правилима понашања на стазама и сигнализацијом

МЕРЕ ПРЕВЕНЦИЈЕ

Стратегија којом се може борити за већу безбедност на скијалиштима ослања се на три стуба и то (Схема 1): **образовање** (учење и усавршавање скијаша кроз школе скијања и васпитање кроз бављење скијањем), **технологија** (квалитет и индивидуализација опреме, уређење и безбедност скијалишта) и, **јавна политика** (опредељење друштва према факторима безбедности и стратегији борбе за њихов развој).

Схема 1. Стубови стратегије за већу безбедност на скијалиштима

Јавна политика обухвата доношење законских и подзаконских докумената и њихову пуну примену, подстицање оспособљавања и усавршавања стручњака, мерама осигурања подстицати коришћење заштитне опреме, развој и интеграцију локалне и националне мреже скијалишта у јединствен систем, развој јединственог система евидентирања повреда, ангажовање медија у смислу развоја безбедности (информисање, образовање), примена принципа еколошке педагогије и др.

Технологија обухвата уређеност и безбедност стаза, развој скијашке опреме и стандарда за њихову примену, примену савремене технологије за контролу кретања и брзине на стазама, примену савремених информационалних технологија у формирању јединствене мреже информисања и др.

Образовање отвара, можда највећи и најважнији простор у смислу побољшања без-

бедности: учење и усавршавање вештине, знања, навика, (учити у школама скијања), образовање у смислу познавања правила, опасности, фактора ризика, мера безбедности, узбуђивања, способности самозаштите и др. Процес образовања се решава кроз реализацију образовних и промотивних програма од стране скијашких центара, сталешких организација (ски савез, ски школе, удружења инструктора и тренера и др).

ЗАКЉУЧАК

Закључак о законским мерама

- У циљу унапређења безбедности потребно је употпунити и осавременити законску регулативу у Републици Србији у циљу отклањања постојећих недостатака и прилагођавања новим трендовима. Област скијања ван стазе, скијања у сноупарковима, као и прописивање ближних стандарда сигурне и безбедне вожње су савремени сегменти скијања који нису прецизирани постојећим нормативним документима.
- Усвојити неопходне законе и подзаконска документа (Закон о жичарама, Закон о моторним санкама и др).
- Кључни елемент безбедности је опрема скијаша, односно њено изнајмљивање и продаја. Потребно је прописати услове за рад скијашких сервиса којим би се дефинисали стандарди за опрему, начин прилагођавања опреме индивидуалним карактеристикама, стучност запослених, надзорне службе и санкције.
- Неопходно је уредити јединствен систем/мрежу функционисања свих скијашких центара без обзира на власничку структуру.
- Систем прикупљања података о повредама је потрено објединити, такође, у јединствен систем. У том смислу треба прилагодити листу неопходних података и организовати њихову анализу чиме би се створили услови за унапређење стратегије безбедности на скијалиштима.
- У систем прикупљања и анализе повреда укључити осигуравајућа друштва, које

својим мерама могу превентивно утицати на безбедност.

- Кориговати досадашње недостатке у недовољном спровођењу надзора и санкционисања. Значајније активирати инспекцијске службе (туристичка и спортска инспекција) усмерити их на проблематику испуњености услова за рад скијалишта, усавршити их у области специфичности скијања и сноуборда.

Закључак о апликативним мерама

- Настанак нових дисциплина (*freeride, freestyle*) захтева прилагођавања у организацији скијалишта. Обезбеђење ових простора, као и увођење посебних правила понашања (прилагођеност задатака намењених почетницима, могућност да задаци буду маркирани по тежини, као што су ознаке тежине на скијашким стазама и др). Увести обавезну обуку пре самосталног коришћења препрека у сноупарковима.
- Безбедност најмлађих је могуће унапредити издвајањем и обезбеђивањем стаза за децу и породичних стаза.
- Уважити значај улоге родитеља. Троугао родитељ-дете-ски центар мора бити перманентно усмеравањем на мере безбедности које морају бити трајне, а не интензивирани само након појединих дешавања (случајеви са трагичним исходом). Поред саветодавне улоге, родитељи најбоље могу васпитавати децу преко личног примера. У том смислу програми васпитања у скијању морају бити усмерени и ка родитељима.
- Промотивним акцијама младе перманентно подсећати на ризично понашање, контролу брзине, избегавање судара и ризике повређивања.
- Највећи простор и ефикасност у решавању проблема безбедности лежи у образовању и васпитању скијаша. Организатори скијалишта, удружења жичара, Министарство омладине и спорта, Олимпијски комитет, Скијашки савез, Удружења инструктора и тренера, произвођачи опреме, осигуравајућа друштва, ски школе, клубови и др., треба да спроводе кампање у различитим формама како би се стално вршило образовање и васпитање о основним принципима безбедности: „Недеља безбедности”, „Твоја одговорност”, „Безбедност

деце”, „Кацига здравље/живот чува”, „Паметно у сноупарку”, „Направи план”, „Погледај пре него што кренеш на скок”, „Процени своје знање”, „Поштовање ствара поштовање”. У савременом свету електронике и нових интересовања деце треба користити: ТВ, Интернет, компјутерске игрице, и наравно класичне рекламне материјале: флајере, инфо табле и др. У промоције и кампање се могу укључити познати спортисти чиме се привлачи пажња на коначни циљ.

- Програми у којима се деца чине упадљивијом на стази означавајући их маркерима, са порукама намењеним одраслима и деци, скреће се пажњу одраслима, опомињући их на правила понашања и прилагођавање брзине. Једноставне поруке које се понављају и лако памте могу бити најбоље оруђе у превентиви. Деци се, прилагођеним брошурама, указује на ризике и правила понашања на стази. Циљ је подићи свест људи и утицати на њихово понашање.
- На транспарентнији начин упутити кориснике скијалишта о њиховим обавезама и правима (ризички скијања ван стазе и права у случају повређивања). Информације не представљати у виду сложених језичких и корисницима неразумљивих формулација, често представљених „ситним словима“. Када би били упознати да ван стазе скијају на личну одговорност, и да у случају повређивања немају право на надокнаду осигурања, а трошкови указивања помоћи од стране ГСС биће им обрачунати, већина би размислила о ризику скијања ван стазе.
- Системом осигурања стимулисати ношење заштитне опреме, пре свега кациге.

ЛИТЕРАТУРА

1. Alpine responsibility code (2.4.2013) Australian ski patrol association. Доступно 2.4.2014 на <http://www.skipatrol.org.au/alpine-responsibility-code>
2. Corra, S., Conci, A., Conforti, G., Sacco, G. & De Giorgi F (2004). Skiing and snowboarding injuries and their impact on the emergency care system in South Tyrol: A retrospective analysis for the winter season 2001-2002. *International Journal of Injury Control and Safety Promotion*, 11(4), 281-285.
3. Fact about skiing/snowboarding safety (10.3.2013) National Ski Areas Association (NSAA). Доступно 2.4.2014 на <http://www.nsa.org>

- Указивати на значај физичке припреме за специфична оптерећења на скијању.

Закључак о превентивним мерама

- Подизање нивоа вештина на виши ниво, први је од подстицаја у циљу смањења броја и тежине скијашких повреда. Потом, образовање у техничкој компетенцији као и знања о коришћењу опреме, сазнања из домена правила понашања, избегавања понашања које повећавају ризик, као и побољшање услова скијања су следећи чиниоци. Да ли ће и у којој мери образовање и технологија смањити предиспозиције за повреде, остаје у границама претпоставки. Као и у свим спортским активностима високог ризика одговор лежи у повећању знања и личне одговорности. Нарочито када су у питању деца и млади који морају од самог почетка добити адекватно формално и неформално образовање.
- Систем оспособљавања стручњака у спорту (инструктора, тренера, професора физичког васпитања и спорта) унапредити проширењем наставних програма са темама из области безбедности.
- Израда националних стандарда нивоа знања скијања
- Системом усавршавања и лиценцирања, поред стручњака у спорту, обухватити и остале организаторе обучавања скијаша: ски школе и кампове.
- Националне организације, Министарство туризма, Министарство омладине и спорта, треба да препознају све оне који „имплементирају у безбедност“ и да их додатно стимулишу, награђују и утичу на преношење искуства другима.

4. Илић, Б., Ропрет, Р., и Илић, М. (2010). *Виртуелно алтско скијање*. ФСФВ. Београд
5. Koehle, M.S., Lloyd-Smith, R., & Taunton, J.E. (2002). Alpine ski injuries and their prevention. *Sports Medicine*, 32(12), 785-793.
6. *PACE Penguin Children's Ski Safety Program* (2.4.2014) Canadian Ski Patrol System. Доступно 2.4.2014 на <http://www.pacepenguin.com/default.html>
7. Правилник о условима за обављање спортских делатности (2013). У Ђурђевић Н, Шебек М (ур.) *Закон о спорту: подзаконска акта према Закону о спорту* (стр. 149-182). Београд. Спортски савез Србије
8. Правилник о коришћењу јавних спортских објеката и обављању спортских активности у јавним спортским објектима (2013). У Ђурђевић Н, Шебек М (ур.) *Закон о спорту: подзаконска акта према Закону о спорту* (ст. 183-190). Београд. Спортски савез Србије
9. Правилник о стручном оспособљавању за обављање одређених стручних послова у спорту (2013). У Ђурђевић Н, Шебек М (ур.) *Закон о спорту: подзаконска акта према Закону о спорту* (ст. 371-392). Београд. Спортски савез Србије
10. Правила понашања на скијалиштима (2.4.2014) Скијалишта Србије. Доступно 2.4.2014 на <http://www.skijalistasrbije.rs/sr/informacije-zlatibor-3>
11. Steinberg, L. (2004). Risk taking in adolescence. What changes and why? *Annals of the New York Society for Science*, 1021, 51-58.
12. Закон о јавним скијалиштима. Службени гласник РС, бр. 46/2006
13. Закон о спорту. Службени гласник РС, бр. 24/2011 и 99/2011
14. Xiang, H., Stallones, L., & Smith, G.A. (2004). Downhill skiing injury fatalities among children. *Injury Prevention*, 10, 99-102.

СУДСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА:

1. П бр.2905/01, Основни суд у Новом Саду
2. П бр.1275/07, Основни суд у Јагодини
3. П бр.913/10, Основни суд у Ужицу
4. П бр.1339/11, Основни суд у Краљеву
5. П бр.1340/11, Основни суд у Краљеву
6. П бр.195/13, Основни суд у Прокупљу
7. П бр.12332/11, Основни суд у Београду

VERLETZUNGEN IM SKI- UND SNOWBOARDLAUFEN: GESETZESREGULATIVE UND SICHERHEIT AUF DEN SKIPISTEN SERBIENS

Zusammenfassung

Sicherheit im Ski- und Snowboardlaufen kann aus drei Verantwortungsaspekten her betrachtet werden: der Staat, der die Gesetze vorschreibt (zuständige Ministerien), Eigentümer oder Organisatoren von Ski-Serviceleistungen (Ski-Zentren, Ski-Service, Ski-Schulen, Klubs) und die Skiläufer und Snowboarder selbst. Der Gegenstand der Arbeit ist die Analyse des Inhalts von normativen Akten der Republik Serbien, die sich auf Sicherheit auf den Skipisten beziehen. Es wurde festgestellt, dass es mehrere gesetzliche Dokumente und Dienstvorschriften gibt, verabschiedet und veröffentlicht vonseiten zuständiger Ministerien, und dass der Sicherheitsbereich in bedeutendem Maße geregelt ist. Die Mängel beziehen sich auf die unvollständige Anwendung der existierenden Vorschriften und auf den Mangel an Verordnungen. Trotz einer großen Anzahl von Verletzungen wegen Nutzung unzulänglicher Ausstattung war der Bereich der Ausleihe von Skiausrüstung in Wintersportzentren bisher gänzlich unregelt. Für das Evidenz- und Analysesystem der Verletzungen gab es kein einheitliches System, die existierende Evidenz der Verletzungen umfasst nicht die Daten, die für eine Analyse der Verletzungsursachen relevant sind. Auf die Entwicklung einer Sicherheitsstrategie orientierte Maßnahmen könnten mit Hilfe von Maßnahmen der öffentlichen Politik, Technologie und Bildung realisiert werden.

Schlüsselwörter: NORMATIVE DOKUMENTE / PRÄVENTION / STRATEGIE / SICHERHEIT / BILDUNG

Примљен: 12.09.2014.
Прихваћен: 02.11.2014.